

Секція 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1

УДК 351.824.1

*Т.М. Кравцова, професор, д.ю.н., Сумська
філія Харківського національного
університету внутрішніх справ,
м. Суми*

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

У статті викладений аналіз визначень поняття «державне регулювання економікою».

Ключові слова: державне регулювання, державне регулювання економікою, державний вплив на економіку, функція державного управління.

Проблема визначення поняття «державне регулювання» має надзвичайно важливе теоретичне і прикладне значення. Важливість його в науковому плані зумовлюється тим, що його розв'язання дозволяє визначитися з правовою сутністю державного регулювання, колом ознак цього явища, відмежування державного регулювання від таких понять як державне управління, правове регулювання, державне втручання тощо. Важливість розв'язання цієї проблеми у прикладному аспекті забезпечується тим, що, по-перше, використання того чи іншого терміна у правовому значенні передбачає такий, що відповідає йому правовий (нормативний) зміст; а, по-друге, проблема визначення цього поняття безпосереднім чином пов'язана з проблемою дослідження зазначеного явища, розробкою стратегії та тактики підвищення його суспільної ефективності.

Цікавим є той факт, що багато нормативно-правових актів у своїй назві мають словосполучення «державне регулювання», більшість з них мають назву, яка починається зі слів «Про державне регулювання...». Але, як не парадоксально, визначення поняття «державного регулювання» вони не дають. Тому **метою статті є** з'ясувати що ж являє собою державне регулювання, що означає цей термін, котрий широко вживається на побутовому та офіційному рівнях, в економічній теорії та юридичній практиці.

Відповідь на питання про те, що означає термін «державне регулювання», дати не просто. Його визначення суттєво ускладнює надзвичайно велика диверсифікація цього явища, тобто різноманітність його проявів та форм. Розпочати цей процес варто зі звернення до етимології самого слова «регулювання». Термін «регулювання» походить від латинського слова «regulo», що має значення «улаштовую, упорядковую» [1].

Цікавим, на думку автора, є пояснення Радянського енциклопедичного словника щодо словосполучення «регулювання автоматичне». Під цим терміном автори розглядають різновид автоматичного керування; автоматична підтримка сталості або зміна за необхідним законом деякої фізичної величини, що характеризує керований процес [1, с. 1108]. Тобто це управління без прямого (безпосереднього) втручання. На думку автора це визначення дуже близько до поняття «державного регулювання».

Щодо юридичних енциклопедичних видань, їх автори зовсім не дають будь-яких визначень терміну «державне регулювання» або термінам інших різновидів регулювань. Сучасний економічний словник приводить два основних визначення поняття «державне регулювання економіки» [2, с. 25]:

- державне регулювання економіки – це вплив держави на діяльність господарюючих суб'єктів, і ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов для функціонування ринкового механізму, рішення екологічних і соціальних проблем.
- державне регулювання економіки є цілеспрямований процес, що забезпечує підтримку або зміну економічних явищ і зв'язків.

Таким чином, енциклопедичні визначення, які повинні характеризуватися чіткістю, точністю, лаконічністю і однозначністю дефініцій, не дають виразної та однозначної уяви про державне регулювання з юридичної точки зору. Хоча, все ж таки, абсолютна більшість енциклопедій та словників, визнають за терміном «регулювання» процес щодо упорядкування, створювання умов для функціонування чого-небудь.

Аналіз вживання терміна «державне регулювання» в науковій літературі засвідчує, що вченими висловлюється надзвичайно широке розмаїття думок щодо розуміння суті цього явища. При цьому інколи висловлюються не тільки надзвичайно загальні, нечіткі формулювання, а й такі, що виключають одне одного.

За визначенням Л.Г. Ходова, державне регулювання економіки являє собою систему типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються [3, с. 25].

З цим визначенням згоден А.Н. Петров, але він спробував його дещо уточнити. За його думки: «державне регулювання економіки – це система заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних державними структурами і громадськими організаціями і спрямованих на ефективне функціонування національної економіки, стабілізацію економічного і соціального розвитку, узгодження інтересів суспільства й окремих прошарків населення в досягненні стратегічних цілей розвитку національної економіки» [4, с. 28].

Д.М.Стеченко визначає державне регулювання як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання і окремих громадян на досягнення цілей і пріоритетів державної політики суспільного розвитку [5, с. 46].

З двох поглядів розглядає державне регулювання економіки С.М. Чистов – це теоритичний та практичний. «З теоритичного погляду державне регулювання економіки – визначає він, – це система знань про сутність, закономірності дії та правила застосування типових методів та засобів впливу держави на хід соціально-економічного розвитку, спрямованих на досягнення цілей державної економічної політики. З практичного погляду державне регулювання економіки – це сфера діяльності держави для цілеспрямованого впливу на поведінку учасників ринкових відносин з метою забезпечення пріоритетів державної економічної політики» [5, с. 14].

У дисертації присвяченій організаційно-правовим проблемам регулювання підприємницької діяльності в Україні Н.О. Санахметова визначає державне регулювання економіки як одну із форм державного впливу на неї, яка ґрунтується на законодавстві, реалізується шляхом встановлення і застосування державними органами правил, націлених на корегування економічної діяльності фізичних і юридичних осіб, і підтримується можливістю застосування правових санкцій при їх порушенні [6, с. 5].

В.К. Колпаков визначає тільки мету державного регулювання економіки, під якою вважає реалізацію конституційного положення про те, що держава забезпечує соціальну спрямованість економіки. Він зазначає, що держава «залишається найбільшим суб'єктом ринку і регулює діяльність інших його суб'єктів, зберігає значний обсяг розподільчих функцій...» [7, с. 396].

А.П. Альохін у своїй праці розглядає державне регулювання у широкому та вузькому розумінні. На його думку, "у широкому розумінні державне регулювання виявляється у встановленні державою загальних правил поведінки (діяльності) учасників суспільних відносин і їхньому коректуванню в залежності від змінюваних умов". При цьому він зазначає, що традиційними правовими формами державного регулювання є закони і підзаконні акти, а також судові акти. У вузькому розумінні державне регулювання він визнає як одну із функцій державного управління. Розглядаючи державне регулювання в цьому аспекті, він підкреслює: «Державне регулювання спрямоване на створення сприятливих економічних, правових і організаційних умов діяльності комерційних і некомерційних організацій, підприємництва. Воно не припускає втручання державних органів у їх виробничу і господарсько-фінансову діяльність крім випадків, коли його можливість прямо передбачена правовими актами... Таке регулювання полягає переважно у встановленні і коректуванні загального правового режиму їхньої діяльності, охоплює насамперед економічні і соціально-культурні процеси в цілому» [8, с. 456-460].

Викладені позиції вчених щодо розуміння поняття державного регулювання – це лише частина точок зору на цю проблему, відображених у спеціальній літературі. Але навіть вони переконливо підтверджують зазначений вище висновок про широке розмаїття думок з приводу визначення цього поняття. Якщо ж узагальнити наведені та інші точки зору, спробувати здійснити певну класифікацію найбільш типових підходів щодо розуміння цього явища, то вони, в основному, зводяться до таких:

1) система заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних державними структурами і громадськими організаціями;

2) вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами;

3) функції держави, пов'язані з економічною та економіко-соціальною діяльністю і покликані забезпечити умови функціонування ринкової економічної системи;

4) сфера діяльності держави для цілеспрямованого впливу на поведінку учасників ринкових відносин;

5) одна із форм державного впливу на економіку, яка ґрунтується на законодавстві, реалізується шляхом встановлення і застосування державними органами правил;

6) встановлення державою загальних правил поведінки (діяльності) учасників суспільних відносин і їхньому коректуванню в залежності від змінюваних умов;

7) одна із функцій державного управління.

Список використаних джерел

1. Советский энциклопедический словарь / Гл.ред. А.М.Прохоров. – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – С. 1108.
2. Большой экономический словарь. / Под ред. А.Н. Азримяна. – М.: Институт новой экономики, 1997. – С. 25.
3. Ходов Л.Г. Основы государственной экономической политики. – М., 1997.
4. Государственное регулирование экономики. /Под ред. проф. А.Н.Петрова. Ч.1: Учебное пособие. – СПб.: Знание, 1999. – С. 28.
5. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / С.М. Чистов, А.С. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін.. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 14.
6. Саніахметова Ніна Олексіївна. Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти): Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Одеська держ. юридична академія. – О., 1998. – С. 5.
7. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – С. 396.
8. Алехин А.П. Государственное регулирование как функция управления // Алехин А.П., Кармолицкий А.А., Козлов Ю.М. Административное право Российской Федерации: Учебник. – М.: ЗЕРЦАЛО, 1997. – С. 456-460.

Annotation. *The article is devoted to analysis of definition «state's regulation in economics».*

Key words: *state's regulation, state's regulation in economics, state's influence on economics, function of state's administration.*

2

УДК 006.1:338.432

Д. Ф. Крисанов, д.е.н., професор, Інститут економіки та прогнозування НАН України, м. Київ

СТАНДАРТИЗАЦІЯ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Проаналізовано ситуацію із розробленням, гармонізацією та впровадженням стандартів якості й безпечності продовольства на підприємствах агропродовольчої сфери. Розкрито причини, що гальмують стандартизацію, та обґрунтовано пріоритетні напрямки і ефективні важелі, використання яких сприятиме активізації цього процесу.

Ключові слова: *агропродовольчий комплекс, стандарти якості й безпечності, технічні регламенти, системи управління, європейські й міжнародні нормативні документи, стандартизація.*

За нинішніх умов, прикметними рисами яких є членство України в СОТ та її прагнення до поглиблення інтеграційних процесів з Європейським Союзом, особливої актуальності набули питання підвищення якості й безпечності вітчизняної продукції загалом та аграрної сировини і харчових продуктів, особливо. Відповідність вітчизняного продовольства вимогам, які висуваються до нього міжнародними і європейськими нормативними документами, є важливою ланкою у складному і багатосторонньому ланцюзі гармонізації як національної законодавчої бази з чинною у Європейському Союзі, так і реальним підтвердженням посилення на цій основі інтеграційних процесів між Україною і ЄС. Водночас, зближення чинного українського з аналогічним законодавством ЄС включає кілька напрямів формування інфраструктури якості, зокрема: стандартизація, метрологія, оцінювання відповідності, акредитація, ринковий нагляд. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС має бути підкріплене Угодою про оцінювання відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА) [1, с. 45].

Щоб зрозуміти ситуацію, яка склалася із проведенням робіт по стандартизації в агропродовольчому комплексі, необхідно розкрити механізм розроблення і затвердження національних стандартів, їх гармонізації з європейськими і міжнародними нормативними документами. До цього необхідно висвітлити особливості, які стосуються впровадження вимог стандартів у виробництві в нашій і європейських країнах, а також специфіку і джерела фінансування